

» inquit, sine misericordia illi, qui non facit misericordiam¹. » Hinc enim et Dominus, « Dimittite, inquit, » et dimittetur vobis: date, et dabitur vobis². Superexultat³ autem misericordia iudicio⁴, » non dictum est, vincit misericordia iudicium, non enim est adversa iudicio; « Sed superexultat, » quia plures per misericordiam colliguntur, sed qui misericordiam præstiterunt. « Beati enim misericordes, quia ipsis miserebitur Deus⁵. »

XX. Et hoc utique iustum est, ut dimittatur eis, quia dimiserunt; et detur eis; quia dederunt. Inest quippe Deo et misericordia iudicanti, et iudicium miseranti. Propter quod ei dicitur, « Misericordiam et iudicium » cantabo tibi, Domine⁶. » Nam quisquis velut nimium iustus iudicium sine misericordia quasi securus expectat, iram iustissimam provocat, quam timens ille dixit, « Ne intres in iudicium cum servo tuo⁷. » Unde dicitur populo contumaci: « Quid vultis mecum iudicio contendere⁸? » Cum enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor; aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato⁹? Quæ igitur spes est, nisi superexultet misericordia iudicio? Sed erga illos qui misericordiam fecerunt, veraciter dicendo, « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus¹⁰; » et sine murmuratione dando. « Hilarem enim datorem diligit » Deus¹¹. » Denique sanctus Jacobus jam ex isto loco de misericordiæ operibus loquitur, ut quos vehementer illa sententia terruerat, consoletur; cum admonet, quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hîc non vivitur, quotidianis remediis expientur¹²: ne homo, qui cum in uno offenderit fit omnium reus, in multis offendendo

¹ Jacob. ii, 13. — ² Luc. vi, 37. — ³ Jacob. ii, 13. — ⁴ Κατα κρυφαίαι.
— ⁵ Matth. v, 7. — ⁶ Psal. c. i. — ⁷ Id. cxxiv, 2. — ⁸ Jerem. ii, 29. —
⁹ Prov. xx, 8, 9. — ¹⁰ Matth. vi, 12. — ¹¹ 2 Cor. ix, 7. — ¹² Jacob. v, 16.

(quia in multis offendimus omnes) propter magnum aggerem reatus sui minutatim collectum, ad tribunal tanti iudicis perveniat, et eam, quam non fecit, misericordiam non inveniat: sed potius dimittendo atque dando mereatur sibi dimitti peccata, reddique promissa.

XXI. Multa dixi, quibus tibi tædium fortassis inferrem, qui hæc, quæ tamen approbas, non expectas discere, quod ea docere consuevistî. Si quid autem est in eis, quantum ad rem ipsam pertinet, (nam quali eloquio explicata sint, non nimis curo,) si quid ergo in eis est, quod eruditionem offendat tuam, quæso ut rescribendo admoneas, et me corrigere non graveris. Infelix est enim, qui non tantos et tam sanctos tuorum studiorum labores, et digne honorat, et de his Domino Deo nostro, cujus munere talis es, gratias agit. Unde cum libentius debeam a quolibet discere quod inutiliter ignoro, quam promptius quoslibet docere quod scio; quanto iustius abs te hoc charitatis debitum flagito, cujus doctrina, in nomine et adiutorio Domini, tantum in latina lingua ecclesiasticæ litteræ adjunctæ sunt, quantum nunquam antea potuerunt. Maxime tamen istam sententiam, « Quicumque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, » factus est omnium reus¹, » si quo alio modo exponi melius posse novit tua dilectio, per Dominum obsecro, ut id nobiscum communicare digneris.

¹ Jacob. ii, 10.

EPISTOLA CLXVIII¹.

Domino vere beatissimo, et merito venerabili patri episcopo
AUGUSTINO, TIMASIUS et JACOBUS in Domino salutem.

*Timasius et Jacobus Augustino gratias agentes pro
scripto ipsis libro de Natura et Gratia, adversus libel-
lum Pelagii naturam non sine gratiæ invidia defen-
dentis.*

«ITA nos refecit et recreavit gratia Dei, ministrata per
verbum tuum, ut prorsus germani dicamus. « Misit ver-
bum suum, et sanavit eos², » Domine beatissime et merito
venerabilis pater. Sane ea diligentia ventilasse sanctita-
tem tuam textum ejusdem libelli reperimus, ut ad sin-
gulos apices responsa reddita stupeamus, sive in his quæ
refutare, detestari, aut fugere deceat Christianum; sive
in illis, in quibus non satis invenitur errasse, quamvis
nescio qua calliditate, in ipsis quoque gratiam Dei cre-
didit supprimendam. Sed unum est, quod nos in tanto
beneficio afficit, quia tarde hoc tam præclarum gratiæ
Dei munus effulsit. Si quidem contigit absentes fieri quos-
dam (21), quorum cæcitati ista tam perspicuæ verita-
tis illustratio deberetur; ad quos, etsi tardius, non dif-
fidimus propitio Deo eandem gratiam pervenire, qui vult
omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis
venire³. Nos vero, etsi olim spiritu claritatis, qui in te
est, docti, subjectionem ejus abjecerimus erroris, in
hoc etiam nunc gratias agimus, quod hæc, quæ ante cre-

¹ Ex lib. de Gest. Pelag. quæ autem 168 erat, nunc 34. — Scripta forte
an. 415. — ² Ps. 106. 20. — ³ 1 Tim. II. 4.

didimus, nunc aliis aperire didicimus, viam facilitatis
uberiore sanctitatis tuæ sermone pandente: et alia manu:
Incolumem beatitudinem tuam, nostrique memorem,
misericordia Dei nostri glorificet in æternum. »

EPISTOLA CLXIX¹.

AUGUSTINUS episcopus, EVODIO episcopo.

*Augustinus Evodio respondens ad duas quæstiones, de
Trinitate, et de columba in qua Spiritus sanctus de-
monstratus est: docens difficiliorum hujuscemodi quæ-
tionum intelligentiam minime necessariam esse ad
salutem.*

I. Si ea quæ me magis occupant, a quibus in aliud
averti nolo, sanctitas tua nosse tanti habet, mitte aliquem
qui tibi describat. Jam enim plura perfecta sunt, quæ
hoc anno ante pascha propinquante quadragesima a no-
bis fuerant inchoata. Nam tribus illis libris « De civitate
Dei, » contra dæmonicolas inimicos ejus, duos alios ad-
didimus: quibus quinque libris satis disputatum arbitror
adversus eos, qui propter præsentis vitæ felicitatem
deos colendos putant, eamque felicitatem a nobis im-
pediri opinantes, Christiano nomini infesti sunt. Dein-
ceps dicendum est, sicut primo libro polliciti sumus²,
adversus eos qui propter vitam post mortem futuram ne-
cessarium existimant cultum deorum suorum, propter
quam vitam nos Christiani sumus. Dictavi etiam trium
Psalmorum expositiones, non parvis voluminibus, sexa-

¹ Alias cit. quæ autem 169 erat, nunc 35. — Scripta exeunte an. 415. —
² De Civitate Dei, lib. I, cap. 36.

gesimi septimi, septuagesimi primi, septuagesimi septimi. Reliqui nondum dictati neque tractati, vehementer a nobis expectantur atque flagitantur. Ab his me revocari et retardari, irruentibus de transverso quibuslibet quæstionibus, nolo: ita ut nec libros « De Trinitate, » quos diu in manibus verso, nondumque complevi, modo attendere velim; quoniam nimis operosi sunt, et a paucis eos intelligi posse arbitror: unde magis urgent quæ pluribus utilia fore speramus.

II. Non enim, ut scribis, « Qui ignorat ignorabitur¹, » de hac re dixit Apostolus, tanquam ista poena ille plectendus sit, qui non valet intelligentia sic discernere ineffabilem Trinitatis unitatem sicut discernitur in animo nostro memoria, intellectus, voluntas. Aliunde hoc dicebat Apostolus². Lege, et videbis quod ea loquebatur, quæ fidem vel mores multorum ædificarent, non quæ vix ad paucorum, eamque exiguam, quantulacumque in hac vita de re tanta esse potest, intelligentiam pervenirent, id est, ut linguis prophetia præponeretur, ut non perturbate illa gererentur, quasi prophetiæ spiritus etiam invitos loqui cogeret, ut mulieres in ecclesia tacerent, ut omnia honeste et secundum ordinem fierent. Hæc cum ageret, ait, « Si quis videtur esse propheta, » aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini est mandatum. Si quis autem ignorat, ignorabitur³: » his verbis coëcens, et ad pacificum ordinem revocans inquietos, tanto ad seditionem faciliores, quanto sibi videbantur spiritu excellere, cum superbiendo cuncta turbarent. « Si quis ergo videtur propheta esse, aut spiritalis, cognoscat, inquit, quæ scribo vobis, quia Domini est mandatum, » Si quis videtur esse, et utique non est: nam qui est, sine dubitatione cognoscit, nec

¹ 1 Cor. XIV, 38. — ² Ibid. — ³ Ibid.

admonitione et cohortatione opus habet, quia omnia judicat, et a nemine judicatur. Illi ergo seditiones et perturbationes in ecclesia faciebant, qui videbantur esse in ecclesia, quod non erant. Hos docet cognoscere Domini esse mandatum, « Quia non est seditionis Deus, » sed pacis. Si quis autem ignorat ignorabitur⁴, » id est, improbabitur. Non enim Deus, si ad scientiam referas, ignorat eos, quibus dicturus est, « Non novi vos²; » sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est.

III. Cum autem Dominus dicat: « Beati mundo corde, » quoniam ipsi Deum videbunt³; » eaque visio nobis in fine summum præmium promittatur, non est metuendum si nunc ad liquidum, quæ de Dei natura credimus, conspiciere non valemus, ne inde sit dictum: « Qui ignorat, » ignorabitur⁴. » Quia enim in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Hæc stultitia prædicationis ac stultum Dei, quod sapientius est hominibus, multos contrahit ad salutem, ut non solum qui nondum certa valent intelligentia conspiciere naturam Dei, quam fide tenent, verumetiam qui nondum in ipsa anima sua ita incorpoream substantiam a corporis generalitate discernunt, quemadmodum certi sunt se vivere, nosse velle, ideo non sint alieni a salute, quam stultitia illa prædicationis fidelibus confert.

IV. Nam si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt ista discernere, pene frustra in Ecclesia laboramus. Si autem, quod veritas habet, infirmi populi credentium ad medicum currunt, sanandi per Christum, et hunc crucifixum, ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia; miris fit modis per altitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, et per in-

¹ 1 Cor. XIV, 33-38. — ² Luc. XIII, 27. — ³ Matth. V, 8. — ⁴ 1 Cor. I, 21.

scrutabilia iudicia ejus, ut et nonnulli a corporibus incorporea discernentes, cum sibi ex hoc magni videntur, et irrident stultitiam prædicationis, qua salvi fiunt credentes, ab unica via longe exerrent, quæ ad vitam æternam sola perducit: et multi in cruce Christi gloriantes, et ab eadem via non recedentes, etiamsi ista, quæ subtilissime disseruntur, ignorant, quia non perit unus ex illis pro quibus mortuus est, ad eandem perveniant æternitatem, veritatem, charitatem, id est, ad stabilem¹, certam plenamque felicitatem, ubi manentibus, videntibus, amantibus, sunt cuncta perspicua.

V. Proinde in unum Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum firma pietate credamus: ita ut nec Filius credatur esse qui Pater est, nec Pater qui Filius est, nec Pater nec Filius qui utriusque Spiritus est. Nihil putetur in hac Trinitate temporibus locisque distare; sed hæc tria æqualia esse et coæterna, et omnino esse una natura: non a Patre aliam, et a Filio aliam, et a Spiritu sancto aliam conditam esse creaturam: sed omnia et singula quæ creata sunt vel creantur, Trinitate creante subsistere: nec quemquam liberari a Patre sine Filio et Spiritu sancto, aut a Filio sine Patre et Spiritu sancto, aut a Spiritu sancto sine Patre et Filio; sed a Patre et Filio et Spiritu sancto, uno vero, vereque immortalis, id est, omni modo incommutabili solo Deo. Multa autem etiam separatim in Scripturis de singulis dici, ut insinuetur, quamvis inseparabilis Trinitas, tamen Trinitas: ut quemadmodum simul dici non possunt cum sonis corporalibus commemorantur, quamvis simul sint inseparabiliter; ita et quibusdam Scripturarum locis et per quasdam creaturas singillatim vicissimque monstrentur; sicut Pater in voce, qua sonuit: « Tu es Filius meus¹ » et Filius in

¹ Joan. xvii, 12. — ² Psal. ii, 7; Luc. xxi, 7, et Matth. ii, 16.

homine, quem suscepit ex virgine; et Spiritus sanctus in columbæ specie corporali: hæc separatim quidem, sed nullo modo separata tria illa demonstrant.

VI. Ad hoc utcumque intelligendum assumimus memoriam, intelligentiam, voluntatem. Quamvis enim hæc suis separatisque temporibus singillatim singula enuntiemus, nihil tamen horum sine aliis duobus agimus aut dicimus. Nec ideo putanda sunt hæc tria Trinitati sic comparata, ut omni ex parte convenient. Cui enim similitudini in disputando convenientia tanta conceditur, ut ei rei, cui adhibenda est, ex omni parte coaptetur? vel quando ex creatura ad Creatorem aliquid simile assumitur? Primo ergo in hoc invenitur ista similitudo dissimilis, quod tria hæc, memoria, intelligentia, voluntas, animæ insunt, non eadem tria, est anima: illa vero Trinitas non inest, sed ipsa Deus est. Ideo ibi mirabilis simplicitas commendatur; quia non ibi aliud est esse, aliud intelligere, vel si quid aliud de Dei natura dicitur: anima vero quia est, etiam dum non intelligit, aliud est quod est, aliud quod intelligit. Deinde quis audeat dicere Patrem non intelligere per se ipsum, sed per Filium, sicut memoria non intelligit per se ipsam, sed per intellectum, vel potius anima ipsa, cui hæc insunt, per intellectum tantummodo intelligit; sicut per memoriam tantummodo meminit, et per voluntatem tantummodo vult? Ad hoc ergo adhibetur ista similitudo, ut quoquo modo intelligatur, quemadmodum horum trium in anima cum singula nomina enuntiantur, quibus eadem singula demonstrantur, tamen unumquodque nomen his tribus cooperantibus enuntiat, cum et reminiscendo et intelligendo et volendo dicitur: ita nullam esse creaturam, qua vel solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus demonstratur, quam non simul Trinitas operetur, quæ

inseparabiliter operatur : ac per hoc nec vocem Patris , nec animam et carnem Filii , nec columbam Spiritus sancti esse factam , nisi eadem cooperante Trinitate.

VII. Nec sane sonus ille vocis , qui continuo esse desinit , coaptatus est in unitatem personæ Patris , nec illa columbæ species corporalis coaptata est in unitatem personæ Spiritus sancti. Nam ipsa quoque , sicut nubes illa lucida , quæ operuit in monte cum tribus Discipulis Salvatorem¹ , vel potius sicut ille ignis , qui eundem Spiritum sanctum demonstravit² , officio significationis impleto , mox esse desivit. Sed solus homo , quia propter ipsam naturam liberandam illa omnia fiebant , in unitatem personæ Verbi Dei , hoc est , unici Filii Dei mirabili et singulari susceptione coaptatus est , permanente tamen Verbo in sua natura incommutabiliter , in qua nihil compositi cum quo subsistat ulla phantasia humani animi suspicandum est. Legitur quidem : « Et Spiritus » sapientiæ multiplex³ ; » sed recte dicitur etiam simplex. Multiplex enim , quoniam multa sunt quæ habet ; simplex autem , quia non aliud quam quod habet est : sicut dictus est Filius habere vitam in semetipso , et eadem vita ipse est⁴. Homo autem Verbo accessit , non Verbum in hominem convertibiliter accessit ; atque ita et Filius Dei simul cum homine suscepto dicitur ; unde idem Filius Dei incommutabilis est atque coæternus Patri , sed in Verbo solo ; et sepultus est Filius Dei , sed in carne sola.

VIII. Proinde quæ de Filio Dei verba dicuntur⁵ , videndum est secundum quid dicantur. Non enim homine assumpto personarum numerus auctus est , sed eadem Trinitas mansit. Nam sicut in homine quolibet , præter unum illum qui singulariter susceptus est , anima et cor-

¹ Matth. xvii, 5. — ² Act. ii, 3. — ³ Sap. vii, 22. — ⁴ Joan. v, 26. — ⁵ Vide epist. 187, c. 3, n. 8 et 9.

pus una persona est , ita in Christo Verbum et homo una persona est. Et sicut homo , verbi gratia , philosophus non utique nisi secundum animam dicitur , nec ideo tamen absurde , sed congruentissima et usitatissima locutione dicimus philosophum cæsum , philosophum mortuum , philosophum sepultum , cum totum secundum carnem accidat , non secundum illud quod est philosophus : ita Christus , Deus , Dei Filius , Dominus gloriæ , et si quid hujusmodi secundum Verbum dicitur ; et tamen recte dicitur Deus crucifixus , cum hoc eum secundum carnem passum esse , non secundum illud quo Dominus gloriæ est , non habeatur incertum.

IX. Sonitus autem ille vocis , et columbæ species corporalis¹ , et linguæ divisæ velut ignis² , qui insedit super unumquemque eorum , sicut illa in monte Sina , quæ terribili specie facta sunt , et sicut columna illa nubis per diem , et flammæ per noctem , significativa operatione acta atque transacta sunt³. Illud in his maxime cavendum est , ne cuiquam Dei natura vel Patris vel Filii vel Spiritus sancti commutabilis et convertibilis esse credatur. Nec moveat quod aliquando res quæ significat nomen ejus rei quam significat accipit. Spiritus sanctus dictus est corporali specie tanquam columba descendisse et mansisse super eum⁴. Sic enim et petra Christus , quia significat Christum⁵.

X. Miror autem tibi videri sonitum vocis illius , qua dictum est : « Tu es Filius meus⁶ : » non mediante anima , sed divino nutu sola corporali natura sic fieri potuisse ; et non tibi videri eodem modo potuisse fieri animantis cujuslibet speciem corporalem motumque viventi similem , divino nutu , nullo animali interposito spiritu. Si

¹ Luc. iii, 22. — ² Act. ii, 3. — ³ Exod. xix, 18, et xiii, 21. — ⁴ Marc. i, 10. — ⁵ 2 Cor. x, 4. — ⁶ Psal. ii, 7, et Matth. iii, 17.

enim obtemperat Deo creatura corporea sine vivificantis animæ ministerio, ut edantur soni quales edi ex corpore animato solent, ut forma locutionis articulatae auribus inferatur; cur non obtemperet, ut sine animæ vivificantis ministerio figura motusque volucris, eadem potentia Creatoris, ingeratur aspectibus? An sensus audiendi hoc mereri potest, videndi non potest, cum ex adjacenti materia corpus utrumque formetur, et quod insonat auribus et quod apparet aspectibus, et vocis articuli et lineamenta membrorum, et audibilis et visibilis motus, ut et verum sit corpus quod sentitur corporis sensu, et nihil sit amplius quam quod sentitur corporis sensu? Anima enim nullo sensu corporis vel in aliquo animante sentitur. Non igitur est opus quærere quomodo apparuerit columbæ species corporalis, sicut non quærimus quomodo sonuerint voces articulati corporis. Si enim potuit anima non esse media, ubi vox, non quasi vox dicitur facta; quanto magis potuit, ubi dicitur, « Tanquam columba, » hoc verbo significata sola specie corporali oculis reddita, non natura viventis animantis expressa? Hoc modo etiam illud dicitur: « Factus est subito de coelo sonus quasi ferretur » flatus vehemens¹, » et visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis: ubi dicitur species quædam quasi flatus, et velut ignis sensibilis usitatis similis notisque naturis, non ipsæ usitatae notæque naturæ ad tempus factæ significari videntur.

XI. Si autem subtilior ratio vel excellentior rei investigatio demonstrat eam naturam, quæ nec temporaliter nec localiter movetur, non moveri nisi per illam, quæ temporaliter tantum, non localiter moveri potest; consequens erit ut omnia illa per ministerium creaturæ viventis effecta sint, sicut per Angelos fiunt: unde diligentius

¹ Act. II, 2.

disserere et longum est, et non necessarium. Huc accedit, quia sunt visiones, quæ apparent spiritui tanquam corporis sensibus, non solum dormientibus vel furentibus, sed aliquando sanæ mentis vigilantibus; non per fallaciam illudentium dæmonum, sed per aliquam revelationem spiritalem, quæ fit per formas incorporeas corporibus similes; quæ discerni omnino non possunt, nisi divino adiutorio plenius revelentur, et mentis intelligentia dijudicentur, vix aliquando cum fiunt, sed plerumque postea cum transierint. Quæ cum ita sint, sive in naturis corporeis, sive sola specie corporali, natura autem spiritali nostro spiritui tanquam sensibus corporis apparere videantur, quando hæc sacra Scriptura commemorat, cujus istorum duorum generis sint, et utrum mediante viva creatura fiant, si corpore fiunt, judicare temere non debemus: dum tamen Creatoris, hoc est, summæ atque ineffabilis Trinitatis invisibilem, incommutabilemque naturam, et a mortalium carnalium sensibus, et ab omni convertibilitate, sive in melius, sive in deterius, sive in quodlibet aliud atque aliud, remotam atque discretam, vel sine ulla dubitatione credamus, vel qualicumque etiam intelligentia capiamus.

XII. Hæc tibi de duabus quæstionibus, hoc est, de Trinitate et columba, in qua Spiritus sanctus non sua natura, sed significativa specie demonstratus est; sicut et Filius Dei non sua nativitate, de qua Pater dixit: « Ante luciferum genui te¹, » sed in homine suscepto ex utero virginis, a Judæis crucifixus est; videris quam otioso ego tamen occupatissimus scribere potui. Nec putavi omnia pertractanda, quæ posuisti in litteris tuis: verum ad illa duo, quæ ex me audire voluisti, me res-

¹ Matth. III, 17; Marc. I, 10; Luc. III, 23, et Psal. CIX, 3.

pondisse, et si non sufficienter aviditati tuæ, tamen charitati obedenter existimo.

XIII. Præter autem illos duos libros, quos tribus me adjunxisse supra commemoravi, et trium Psalmorum expositionem, scripsi etiam librum¹ ad sanctum presbyterum Hieronymum *de Animæ origine*, consulens eum quomodo defendi possit illa sententia, quam religiosæ memoriæ Marcellino suam esse scripsit, « Singulas animas novas nascentibus fieri, » ut non labefactetur fundatissima Ecclesiæ fides, qua inconcusse credimus, quod in Adam omnes moriuntur, et nisi per Christi gratiam liberentur, quod per suum Sacramentum etiam in parvulis operatur, in condemnationem trahuntur². Scripsi et alium³ ad eundem, quomodo illi videatur accipiendum quod scriptum est in Epistola Jacobi: « Quicumque autem totam Legem servaverit, offendat autem in uno, » factus est omnium reus⁴. » Sed in hoc dixi etiam quid mihi videatur: in illo autem de animæ origine tantum quid ei videatur, consultatoria quadam disputatione quæsi. Occasionem quippe cujusdam sanctissimi et studiosissimi juvenis presbyteri Orosii, qui ad nos ab ultima Hispania, id est, ab Oceani littore solo sanctarum Scripturarum ardore inflammatus advenit, amittere nolui, cui, ut ad illum quoque pergeret, persuasi. Huic etiam ipsi Orosio ad quædam interrogata, quæ illum de Priscillianistarum hæresi, et Origenis quibusdam opinionibus, quas non recepit Ecclesia, permovebant, uno libro non grandi, quanta potui brevitate et perspicuitate respondi. Scripsi etiam grandem quemdam librum⁵ adversus Pelagii hæresim, cogentibus nonnullis fratribus, quibus contra gratiam Christi opinionem perniciosissimi-

¹ Quæ est epist. 166. — ² 1 Cor. xv, 22. — ³ Epist. 167. — ⁴ Jacob. 1, 10. — ⁵ Lib. de Natura et Gratia ad Timasium et Jacobum.

mam ille persuaserat. Hæc omnia si habere volueris, aliquem mitte qui tibi cuncta describat. Me autem permitte his vacare quærendis atque dictandis, quæ quoniam multis sunt necessaria, præponenda esse arbitror ad valde paucos pertinentibus inquisitionibus tuis.

EPISTOLA CLXX¹.

Domino eximio meritoque honorabili, et religioso fratri
MAXIMO, ALYPIUS et AUGUSTINUS in Domino salutem.

Alypius et Augustinus Maximo medico recens ab Ariana hæresi ad fidem catholicam converso, hortantes ut studeat et alios eodem adducere, præsertim cum nonnullos in errorem adduxisset auctoritate sua: instruente illum adversus eos qui de trium personarum eadem essentia impie disputant.

I. CUM a sancto fratre et coëpiscopo nostro Peregrino, de tua tuorumque non corporali, sed spiritali salute præcipue quæreremus, de tua quidem lætos, de tuorum vero tristes nos ejus responsa fecerunt, quod non sunt Ecclesiæ catholicæ salubri correctione sociati. Et quia id cito futurum sperabamus, adhuc non esse factum multum dolemus, domine eximie meritoque honorabilis et religiose frater.

II. Proinde charitatem tuam in Domini pace salutantes, et præcipimus, et rogamus, ut eos quod didicisti docere non differas, unum scilicet Deum esse solum, cui servitus illa debetur, quæ *λατρεία* græco vocabulo

¹ Alias LXVI. quæ autem 170 erat, nunc 52. — Scripta forte an. 415.